

A TÖRTÉNETI TÁRGYAK JELENLEGI OKTATÁSA A JOGÁSZ EGYETEMI ALAPKÉPZÉSSEN

A történeli tárgyak oktatása kapcsán az első lényeges kérdés, hogy a hazai jogi karok tanrendjében milyen súllyal szerepelnek, ezek között nagyjából azonos van-e, vagy számottevő különbség fedezhető-e fel. Ugyanígy össze kell hasonlítanunk a számonkérés módját, valamint a tárgyak teljesítésével szerezhető kredit pontok számát. Az oktatás jelenlegi helyzetének vizsgálata kapcsán nem mellőzhető még az egyes karokon használt tananyagok áttekintése sem.

A három történeli tárgy (Egyetemes állam- és jogtörténet; Magyar alkotmány²- és jogtörténet; Római jog) a hazai jogász szakok tanrendjében azonos súllyal szerepel. Oktatási idejük minden karon két félév, az elméleti órák száma heti kettő és négy óra között váltakozik,³ amelyekhez a kari sajátosságok alapján általában gyakorlati foglalkozások⁴ is kapcsolódnak. A főkéllégiumokhoz tartozó gyakorlati órák száma karonként egy és kettő között váltakozik, s a történeli tárgyakhoz is e sajátosságok alapján kapcsolódnak.

A számonkérések módja szintén jelentős hasonlóságot mutat: az első félév kollokviummal, a második pedig alapvizsgával zárul. A szerezhető kredit pontok különbözőek, de ezt ismét a kari sajátosságok határozzák meg. A kreditek tárgyak közötti szétosztása ugyanis karonként eltérő elvek szerint történt, de a történeli tárgyak mindenhol megkapják azt a kredit értéket, amelyeket más alapvizsga tárgyak. Erre garanciát jelentenek a képesítési követelmények is, hiszen a jogtudományi alapozó ismeretekre adandó kredit értékeket külön meghatározza,⁵ amelyeken belül csak a jogbölcseleti tárgyakkal kell osztani. Az alapozó tárgyakra a jogszabály által meghatározott 60–90 kredit pontos keret azt jelenti, hogy a történeli tárgyakra kb. 40 kredit jut, vagyis a három történeli főtárgy mindegyikére 10–15 kredit. Ez megfelelő háttérrel nyújt a két féléves oktatáshoz és a gyakorlatok elhelyezéséhez. Ez azért is fontos, mert a klasszikus jogászképzésénél az egy éves történeli-elméleti alapozás nélkülözhetetlen. A kétciklusú képzés bevezetése éppen ezt törné meg, hiszen a jelenlegi öt éves képzés változatlan tanrendben történő megosztása a tételes jogi tárgyakat két részre szakítaná. Az egy éves alapozás csak az öt éves, egy ciklusú képzésben képzelhető el. Ha ezek a tárgyak tényleg alapozó jellegűek, mint ahogy azt nem csak mi jogtörténészek, hanem a tételes jogot oktató kollégák jó része is tartja, nem kerülhetnek fel a második ciklusra, a képzés végére. Ez az elv persze nem vonatkozik a jogi-igazgatási szakcsoporthoz tartozó szakok minden részére. Az igazgatási szakok jól működtethetőek kétciklusú rendszerben is, hiszen az onnan kibocsátott hallgatókat is eltérő feladatokra képezik.

Szabó István:

A jogtörténeli tárgyak jelenlegi oktatása Magyarországon és annak jövőbeni alternatívái¹

A jogtörténet oktatásában pezsgő életet mutat a tananyagok folyamatos megújulása is. A tételes jogot oktató tárgyaknál a folyamatos jogszabályi változások állandó kényszerítő erőt jelentenek a tananyag megújítására. Sok esetben el is maradnak a jog változásának tempójától, és folyamatos kiegészítésekre szorulnak az írott tananyagok. A történeli tárgyaknál ez a kényszerítő nyomás nincs meg, mégis folyamatosan megújuló tananyagokkal találkozunk.

A használt tankönyvek (jegyzetek) tárgyanként eltérő képet mutatnak. Az Egyetemes állam- és jogtörténet körében karonként változatos a felhasznált írott tananyag. Egyszerűs munkák és alkotó közösségek által készített tankönyvek egyaránt használatosak. Az első körbe tartozik a szegedi karon használt, Ruszoly József⁶ által írt, valamint a pécsi karon használatos, Kajtár István⁷ által készített munka. A második csoportba tartozók közül a Rácz Lajos⁸ és a Horváth Pál⁹ által szerkesztett tankönyvek említésre méltóak.

A Magyar alkotmány- és jogtörténet körében a hosszú időn keresztül országosan használt, Csizmadia Andor által szerkesztett, és a 90-es évek közepén Horváth Pál és Stipta István által átdolgozott munkát¹⁰ mára szinte teljes egészében felváltotta a Mezey Barna által szerkesztett két kötetes tankönyv.¹¹ Ez az új munka struktúrájában is megreformálta a Magyar alkotmány- és jogtörténet oktatását, hiszen az alkotmánytörténetet és a jogtörténetet két külön kötetben foglalta össze. A korábbi gyakorlat szerint az első félévben az alkotmány és jogtörténetet párhuzamosan oktattuk a rendi kor végéig, majd a második félévben ugyan ilyen párhuzamban a polgári kort. Az új tankönyv egyik célja azonban az volt, hogy ezt a szerkezetet megbontsa, és tematikailag elkülönülve egy félév alkotmánytörténet és egy félév jogtörténet szerepeljen az oktatásban. Bár meg látásom szerint az állam- és jogtörténet párhuzamos oktatásának vannak előnyei, az új tankönyv átvételével célszerű az általa követett struktúrát is átmenetileg az oktatási rendbe, amelyet a karok nagy része már meg is tett. A Mezey-féle tankönyv mellett a jogtörténeli anyagot lefedő önálló munkát Béli Gábor készítette¹² Pécsen, illetőleg Szegeden a Homoki-Nagy Mária¹³, Miskolcon és Debrecenben pedig a Stipta István¹⁴ által írt kiegészítő tananyagot oktatják még.

Római jogból a legtöbb karon a Földi-Hamza szerzőpáros által készített tankönyvet használják.¹⁵ Kivétel Szeged, ahol Molnár Imre és Jakab Éva,¹⁶ illetőleg Pécs, ahol Benedek Ferenc,¹⁷ valamint Besenyő András¹⁸ révén önálló tananyagok használatosak.

A TÖRTÉNETI TÁRGYAK HELYE AZ IGAZGATÁSI BSc KÉPZÉSBEN

A történeti tárgyaknak a BSc-szakok tantárgyi struktúrájában történő elhelyezésekor, a jogász szakkal összehasonlítva, két alapvető eltérést kell figyelembe venni. Az első, hogy a képzés időtartama lényegesen rövidebb, tíz helyett csak hat félév. Bár a jogász képzés tíz félévéből az utolsóban új tárgyakat már nem oktatnak, az általában a záróvizsgára történő felkészítést szolgálja. A tényleges oktatási idő azonban így is kilenc félév. Ennek arányában a történeti tárgyaknak is csökkenniük kell. További probléma azonban, hogy a rövidebb időtartamú képzésben az alapozó tárgyra arányaiban sem lehet annyi időt fordítani, mint az öt éves képzésben. A teteles jogi tárgyak aránya itt általában nagyobb. Éppen a jogász képzés kétciklusúvá tételének akadályainál említettem, hogy a három éves képzésben nem lehet olyan kiterjedt alapozás, hiszen a törzsananyaghoz tartozó tárgyak oktatását így a három éven belül nem tudják befejezni.

Javít azonban a helyzeten az, hogy az igazgatási BSc-képzéseknek a tárgystruktúrája is más, mint a jogász alapképzésé, nincsenek benne négy-öt féléves tárgyak. A klasszikus jogászképzés nagy tantárgyi blokkjai (Büntetőjog, Polgári jog) nem szakíthatók szét. Nem lehetséges az, hogy a büntető anyagi jog a BSc, az eljárásjog viszont az MSc-képzés része, vagy Polgári jogon belül mondjuk az öröklési jog és a tulajdon jog a BSc, a kötelmi jog viszont az MSc része lesz. Az igazgatási képzések viszont kisebb tantárgyi egységekből állnak, így nem kizárt, hogy két féléves alapozó tárgyakat iktassunk be a BSc-képzésbe. Ezek száma természetesen kisebb lesz, mint a jogász alapképzésben, hiszen a törzsananyag oktatását már az első évben meg kell kezdeni.

Tekintsük akkor át, hogy ezen elvek szerint milyen konkrét tárgyak építhetők be az egyes igazgatási BSc-szakokba. Az elmúlt években már a régi (a rendszerváltás előtt alapított) jogi karok mindegyike indított főiskolai szintű igazgatási szakokat. Mivel a jogi-igazgatási szakcsoportban 2006-tól az összes igazgatási szak kétciklusú lesz, valószínű, hogy mindegyik kar fog az első ciklust jelentő BSc-képzést indítani. Ezekben, mint említettem jól elhelyezhetők a történeti tárgyak, természetesen azonban, hogy a szakok jellegéből eredően elsősorban az alkotmány- és közigazgatástörténetre kell koncentrálni. A Római jog – tekintettel arra, hogy a jogász alapképzésben oktatott része nagyrészt magánjog – a

hagyományos formában nehezen illeszthető be a közjogias igazgatási képzésbe. A jogi terminológiák és alapvető jogelvek oktatásával azonban ők is helyet kaphatnak a BSc-képzésben.

Az Oktatási Minisztérium által jóváhagyott képesítési követelményekben a történeti tárgyak a szakmai törzsananyag körében szerepelnek, mint szakigazgatástörténet. Az alapozó tárgyak közé is be lehet azonban építeni egy félévnyi alkotmánytörténetet. Ez azt jelenti, hogy az első évben szerepelhet egy két féléves tárgy, ami részben alkotmánytörténet, részben pedig szakigazgatástörténet. Ennek pontos bontása nem kardinális probléma. Szerepelhet mindkét félévben egységes név alatt alkotmány- és közigazgatástörténetként, amely elsősorban magyar alkotmány- és közigazgatástörténetet foglal magában. Lehet egy félév tiszta alkotmánytörténet, amit egy félév szakigazgatástörténet követ.

Az egyes intézmények által benyújtott szakindítási kérelmek történeti tárgyakat eltérő arányban tartalmaznak, ami persze függ a szak jellegétől is. Az igazgatásszervező BSc-szak például két féléves magyar alkotmány- és közigazgatástörténet kötelező tárgyat tartalmaz, ami mellett még kötelezően választható tárgyként szerepel, mint két féléves prozeminárium, valamint ezeken túl egy féléves politikátörténeti tárgy is be van iktatva. A nemzetközi igazgatási szak keretében a magyar és az egyetemes jogtörténet egyaránt helyet kapott. A szakigazgatástörténeti modul itt is szerepel a szakmai törzsananyag körében, amely lehetővé teszi egy félév alkotmánytörténet, illetőleg egy félév közigazgatástörténet beiktatását. Ezen túl azonban az európai jogi modulban is van történeti rész, aminek kapcsán nem mellőzhető az európai alkotmány, illetőleg integrációtörténet oktatása. Így ezen a szakon két történeti tárgy is beilleszthető a tanrendbe. Az igazságügyi szervező szakon – a szakmai törzsananyag körében – a magyar igazságszolgáltatás története értelemszerűen oktatandó tárgy, ami elé egy félévnyi alkotmánytörténeti oktatás kapcsolható.

A TÖRTÉNETI TÁRGYAK HELYE AZ IGAZGATÁSI MSc KÉPZÉSBEN

A BSc-képzésben láhattuk, hogy a történeti tárgyak súlya nem érte el azt az arányt, mint a jogász alapképzésben. Ez viszont jelenti azt is, hogy az MSc-képzésben jelentősebb mennyiségű történeti tárgy kerülhet beiktatásra. Ennek funkciója azonban más lesz, mint az igazgatási BSc-szakok, illetőleg a jogász szak első évében oktatott tárgyaknak. Elsősorban nem az alapfogalmakra kell a hangsúlyt fektetni, hanem a törzsananyag által nyújtott ismeretek birtokában lévő hallgatóknak a jogi kultúrát megalapozó és továbbfejlesztő szerepkörrel kell azokat oktatni.

Az európai alkotmánytörténet a nemzetközi igazgatás körében a BSc-képzésben is helyet érdemel, az MSc keretében azonban a többi szaknál is indokolt az

oktatása. Ezzel összefüggésben jelentős súllyal kellene szerepelnie az összehasonlító jog oktatásának, amelynek körében az összehasonlító alkotmánytörténet, illetőleg az összehasonlító közigazgatástörténet kaphat helyet. Ezek tényleges óraszámát és számonkérési formáit minden szakon a belső sajátosságok alapján kell meghatározni. Mivel a MSc-szakok szakalapítási kérelmei még csak előkészületi szakaszban vannak, az egyes tantervekről nem lehet olyan részletesen beszámolni, mint a BSc-szakoknál.

Összegzésként megállapítható, hogy a történeti tárgyak a jogászképzésben a funkciójuknak szánt alapozásához megfelelő súllyal szerepelnek, amelyet az óraszámuk, az általuk megszerzhető kreditek száma és a számonkérési módjuk is tükröz. A képe-

sítési követelmények reformjánál arra kell törekednünk, hogy ezt a struktúrát az új követelményrendszerbe is átépítsük.

Az igazgatási BSc-képzésnél tudomásul kell venni, hogy a történeti tárgyak súlya – a jogász alapképzéshez viszonyítva – némileg csökken. Szerepük azonban így sem válik másodlagossá, szakonként legalább egy, de egyes esetekben két történeti tárgy is beépíthető a képzésbe, és a jogi terminológiák oktatásával a római jogászok is helyet kaphatnak abban.

Az igazgatási MSc-képzésben a történeti tárgyak súlya ismét jelentőssé válhat. Funkciójuk azonban megváltozik, az alapozás helyett a jogi kultúrát megalapozó és továbbfejlesztő szerepkörrel kell azokat oktatni.

Jegyzetek

¹ A Széchenyi István Egyetem Jog- és Államtudományi Intézetében 2004. november 4-én elhangzott előadás anyaga.

² A tantárgy elnevezése a jogász szak képesítési követelményeit meghatározó 54/2000 (IV. 13.) Korm. rendelet szerint Magyar állam- és jogtörténet. A jogtörténész szakma azonban, amellyel magam is egyetértek, helyesebbnek tartja a Magyar alkotmány- és jogtörténet elnevezést. Az egyes karok mintatantervében az elnevezések ezért eltérőek. A Miskolci Egyetemen és a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen a jogszabályban meghatározott elnevezést használják. Szegedi és az Eötvös Lóránd Tudományegyetemen ellenben az alkotmánytörténetet. Pécsi Tudományegyetemen és a Debreceni Egyetemen pedig csak Magyar jogtörténet az elnevezés. Jelen munkában az általam helyesebbnek tartott alkotmánytörténet elnevezést fogom használni.

³ Az elméleti órák száma az egyes karokon – a két félévben egységesen – az alábbiak szerint alakul. *Debreceni Egyetem*: a Magyar alkotmány- és jogtörténet, valamint az Egyetemes állam- és jogtörténet heti három-három, a Római jog heti négy óra. *Eötvös Lóránd Tudományegyetem*: a Magyar alkotmány- és jogtörténet heti kettő, az Egyetemes állam- és jogtörténet heti három, a Római jog heti négy óra. *Károli Gáspár Református Egyetem*: a Magyar alkotmány- és jogtörténet, valamint az Egyetemes állam- és jogtörténet heti két-két óra, a Római jogról nem sikerült adatot szerezni. *Miskolci Egyetem*: a Magyar alkotmány- és jogtörténet, valamint az Egyetemes állam- és jogtörténet heti három-három, a Római jog heti négy óra. *Pázmány Péter Katolikus Egyetem*: a Magyar alkotmány- és jogtörténet, valamint az Egyetemes állam- és jogtörténet heti három-három, a Római jog heti négy óra. *Széchenyi István Egyetem (Győr)*: a Magyar alkotmány- és jogtörténet, valamint az Egyetemes állam- és jogtörténet heti két-két, a Római jog heti három óra. *Szegedi Tudományegyetem*: a Magyar alkotmány- és jogtörténet, az Egyetemes állam- és jogtörténet, valamint a Római jog egyaránt heti három-három óra.

⁴ A gyakorlati foglalkozások az egyes karokon – a két félévben egységesen – az alábbiak szerint alakulnak. *Debreceni Egyetem*: Jogtörténet gyakorlat (a magyar és egyetemes jogtörténet összevonva) heti egy óra, Római jog gyakorlat heti egy óra. *Eötvös Lóránd Tudományegyetem*: Magyar alkotmány- és jogtörténet heti két óra gyakorlat, Egyetemes állam- és jogtörténet heti két óra alternatív tárgy, Római jogból nincs szemináriumi foglalkozás. *Károli Gáspár Református Egyetem*: Magyar alkotmány- és jogtörténetből, valamint Egyetemes állam- és jogtörténetből egyaránt heti két-két óra külön álló gyakorlat van, a Római jogról nem sikerült adatot szerezni. *Miskolci Egyetem*: Jogtörténet gyakorlat (a magyar és egyetemes jog-

történet összevonva) heti két óra, Római jog gyakorlat heti két óra. *Pázmány Péter Katolikus Egyetem*: Jogtörténet gyakorlat (a magyar és egyetemes jogtörténet összevonva) heti két óra, Római jog gyakorlat heti egy óra. *Pécsi Tudományegyetem*: a tanrend kevesebb gyakorlati órát tartalmaz, s a jogtörténethez és a római joghoz sem kapcsolódik nevesített szemináriumi foglalkozás. A választható tárgyak nagyobb számával azonban pótolják ezt, amely a jogtörténet körében is lehetővé teszi a megfelelő szemináriumi foglalkozásokat. *Széchenyi István Egyetem (Győr)*: Magyar alkotmány- és jogtörténetből, valamint Egyetemes állam- és jogtörténetből heti egy-egy óra gyakorlat, Római jogból nincs szemináriumi foglalkozás. *Szegedi Tudományegyetem*: Magyar alkotmány- és jogtörténetből, valamint Egyetemes állam- és jogtörténetből az első félévben heti egy óra összevont gyakorlat, a második félévben mindkét tárgyhöz heti egy-egy óra gyakorlat van rendelve, Római jogból mindkét félévben heti egy-egy óra gyakorlat van.

⁵ 77/2002. (IV. 13.) Korm. rendelet 5. melléklet

⁶ Ruzsoly József: *Európa jogtörténete* (Püski Kiadó 1997.); Ruzsoly József: *Európa alkotmánytörténete* (Püski Kiadó 2005.)

⁷ Kajtár István: *Egyetemes állam- és jogtörténet I–II.* (Dialóg Campus Kiadó 1999.)

⁸ *Egyetemes állam- és jogtörténet Ókor-Feudális kor* (szerk: Rácz Lajos) (HVG-Orac Bp. 1998.); *Egyetemes állam- és jogtörténet Polgári kor* (szerk: Rácz Lajos) (HVG-Orac Bp. 2002.)

⁹ *Egyetemes állam- és jogtörténet I–II.* (szerk: Horváth Pál) (Nemzeti Tankönyvkiadó Bp. 1999.)

¹⁰ *Magyar állam- és jogtörténet* (szerk: Csizmadia Andor) (Nemzeti Tankönyvkiadó Bp. 1995.)

¹¹ *Magyar alkotmánytörténet* [5. átd. jav. kiad (szerk: Mezey Barna)] Osiris Kiadó Bp. 2003.; *Magyar jogtörténet* [3. jav. kiad (szerk: Mezey Barna)] (Osiris Kiadó Bp. 2003.)

¹² Béli Gábor: *Magyar jogtörténet (A tradicionális jog)* (Dialóg Campus Kiadó 1999.)

¹³ Homoki-Nagy Mária: *A magyar magánjog történetének vázlata 1848-ig.* (Szeged 2001.)

¹⁴ Stipta István: *A magyar bírósági rendszer története* (2. átdolgozott kiadás) (University Press. Debrecen 2000.)

¹⁵ Földi András–Hamza Gábor: *A római jog története és intézményei* (9. bővített és átdolgozott kiadás) (Nemzeti Tankönyvkiadó Bp. 2004.)

¹⁶ Molnár Imre–Jakab Éva: *Római Jog* (3. átdolgozott kiadás) (Leges Kiadó Szeged 2004.); Molnár Imre: *A római magánjog* (Szeged 1994.)

¹⁷ Benedek Ferenc: *Római magánjog. Dologi és kötelmi jog* (Pécs 1995.)

¹⁸ Bessenyő András: *Római magánjog. A római magánjog az európai jogi gondolkodás történetében.* (3. jav. bővített kiadás) (Dialóg Campus Kiadó 2003.)